

MAMLAKATIMIZDA YURIDIK SHAXSLAR TOMONIDAN TO‘LANADIGAN YER SOLIG‘INING HUQUQIY JIHLTLARI.

DEXQONOV SANJARBEK ODILJON O‘G‘LI

dexqonovsanjarbek67@gmail.com

Bank-Moliya Akademiyasi tinglovchisi

Annotatsiya.

Yuridik shaxslar tomonidan to‘lanadigan yer solig‘i iqtisodiy siyosatning muhim tarkibiy qismi bo‘lib, mamlakatimizda yer resurslaridan samarali foydalanish va davlat budjetini to‘ldirishda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu soliq turi, asosan, yuridik shaxslar tomonidan, ularning balansida mavjud bo‘lgan yer maydonlari uchun to‘lanadi va bu orqali mamlakat iqtisodiyoti uchun muhim moliyaviy resurslar shakllantiriladi. Ushbu tadqiqotda, yer solig‘ining huquqiy jihatlari batafsil tahliliy o‘rganib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: yer kodeksi, soliq kodeksi, yuridik shaxs, yer solig‘i, soliq obyekt, soliq bazasi, soliq to‘lovchilari, yer maydoni.

Annotation.

The land tax paid by legal entities is an important component of economic policy and plays a significant role in the effective use of land resources and the replenishment of the state budget in our country. This type of tax is primarily paid by legal entities for the land areas that are on their balance sheets, thereby forming important financial resources for the country's economy. This study will provide a detailed analysis of the legal aspects of the land tax.

Key words: land code, tax code, legal entity, land tax, tax object, tax base, taxpayers, land area.

Аннотация.

Налог на землю, уплачиваемый юридическими лицами, является важной частью экономической политики и играет ключевую роль в эффективном использовании земельных ресурсов и пополнении государственного бюджета нашей страны. Этот вид налога, в основном, уплачивается юридическими лицами за земельные участки, находящиеся на их балансе, и тем самым формирует важные финансовые ресурсы для экономики страны. В данном исследовании будут подробно проанализированы правовые аспекты налога на землю.

Ключевые слова: Земельный кодекс, Налоговый кодекс, юридическое лицо, земельный налог, объект налогообложения, налоговая база, налогоплательщики, земельная площадь.

KIRISH.

Yuridik shaxslardan olinadigan yer solig'i davlat budjetining barqarorligida, yer resurslaridan samarali foydalanishda va ekologik barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega bo'lgan soliq turlaridan biridir. Ushbu soliqning hisoblash, to'lash tartibi va hisobotlarni taqdim etish bo'yicha qoidalar aniq belgilangan va soliq to'lovchilarga o'z majburiyatlarini bajarishda yordam beradi. Ushbu maqola orqali yer solig'i tizimining huquqiy jihatlari tahliliy ko'rib chiqiladi.

Mamlakatimizda yuridik shaxslar tomonidan to'lanadigan yer solig'i iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan soliq turi hisoblanadi. Yer solig'i yuridik shaxslar uchun moliyaviy majburiyat, yer resurslarini boshqarish, davlat budjetini to'ldirish va qonuniy mas'uliyatni bajarishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, bu soliq turining samarali amalga oshirilishi davlat va iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

TAHLIL VA NATIJA.

Mamlakatimizda yerdan foydalanish munosabatlarining normativ-huquqiy asoslari quydagilar hisoblanadi:

- O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi
- O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi
- O'zbekiston Respublikasi Yer kodeksi
- Yer resurslaridan foydalanishga tegishli boshqa normativ huquqiy hujjatlar

Yer kodeksiga binoan O'zbekiston Respublikasida yer fondi yerlardan foydalanish maqsadiga ko'ra to'rt asosiy toifaga bo'linadi. Bu toifalar qishloq xo'jaligi, aholi punktlari, sanoat va transport maqsadlari, tabiatni muhofaza qilish, tarixiy-madaniy ahamiyatga ega yerlardan iborat.

Birinchi toifa qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlar hisoblanadi. Bu yerlar qishloq xo'jalik faoliyatlarini amalga oshirish uchun ajratilgan. Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlar sug'oriladigan va sug'orilmaydigan, haydaladigan yerlar, pichanzorlar, yaylovlar, ko'p yillik mevali dov-daraxtlar va tokzorlar kabi turli xil qismalarga bo'linadi. Bu yerlarning asosiy maqsadi qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashdir.

Ikkinchi toifa aholi punktlarining yerlari. Bu yerlar shaharlar, posyolkalar va qishloq aholi punktlarini o'z ichiga oladi. Aholi punktlarining yerlari urbanizatsiya jarayonida muhim ahamiyatga ega. Ular aholining yashashi, ish joylari va infratuzilmani rivojlantirish uchun zarur bo'lgan yerlar hisoblanadi. Aholi punktlarining kengayishi, shaharlarning o'sishi va qishloq joylarining rivojlanishi natijasida bu yerlarning ahamiyati yanada ortadi.

Uchinchi toifa sanoat, transport, aloqa va mudofaa maqsadlariga mo'ljallangan yerlar. Bu yerlar yuridik shaxslarga berilgan bo'lib, ularning faoliyati uchun muhimdir. Sanoat va transport sohalarida rivojlanish uchun zarur bo'lgan inshootlar va ob'ektlar

joylashgan. Bu yerlar iqtisodiy rivojlanishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi, chunki ular ish o'rinlari yaratish, mahsulot ishlab chiqarishni oshirish va mintaqa rivojlanishiga hissa qo'shadi.

To'rtinchi toifa tabiatni muhofaza qilish, sog'lomlashtirish va rekreatsiya maqsadlariga mo'ljallangan yerlar. Bu yerlar ekologik muhofaza, ilmiy va madaniy ahamiyatga ega bo'lib, tabiiy hududlar va rekreativ zonalar sifatida ishlatiladi. Ushbu yerlarda odamlar tabiat bilan aloqada bo'lib, sog'lom turmush tarzini saqlashlari uchun imkoniyatlar yaratiladi. Tabiatni muhofaza qilish maqsadida ajratilgan bu yerlar, shuningdek, sog'liqni saqlash va ekologik muvozanatni saqlash uchun ham muhimdir.

Bundan tashqari, tarixiy-madaniy ahamiyatga molik yerlar, o'rmon fondi yerlari, suv fondi yerlari va zaxira yerlari ham mavjud. Har bir toifa o'zining maxsus maqsadi va ahamiyatiga ega bo'lib, mamlakat iqtisodiyoti va ekologik muvozanatiga hissa qo'shadi. Umuman olganda, O'zbekiston yer fondi yerlardan foydalanishning ko'plab imkoniyatlarini taqdim etadi. Ular turli sohalarida muhim rol o'ynab, mamlakatning iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy rivojlanishiga yordam beradi. Har bir yer toifasining o'ziga xos vazifalari mavjud bo'lib, ularning samarali boshqarilishi mamlakatning barqaror rivojlanishi uchun zarurdir.

Shuningdek, Yer kodeksida O'zbekiston Respublikasida yer uchastkalariga egalik qilish va foydalanish huquqlari haqida ma'lumot berilgan. Unga ko'ra Yuridik va jismoniy shaxslar, qonunchilikka muvofiq, mulk, doimiy foydalanish va ijara huquqi asosida yer uchastkalariga ega bo'lishlari mumkin. Chet ellik fuqarolar va yuridik shaxslar, fuqaroligi bo'lmagan shaxslar, shuningdek, chet el investitsiyalari ishtirokidagi korxonalar yer uchastkalariga faqat ijara huquqi asosida ega bo'lishlari mumkinligi haqida belgilangan.

2021-yil 1-avgustga qadar yuzaga kelgan doimiy egalik, meros qilib qoldiriladigan umrbod egalik, doimiy foydalanish va muddatli (vaqtincha) foydalanish huquqlari o'z kuchida qolishi ta'kidlangan. Biroq, bu huquqlar Kodeksning 36-moddasiga muvofiq bekor qilingan hollarda amal qilmaydi.

Qonunchilikda nazarda tutilgan hollarda, yuridik va jismoniy shaxslar qishloq xo'jaligiga mo'ljallanmagan yer uchastkalarini xususiylashtirish huquqiga ega. Bu, o'z navbatida, yer resurslaridan samarali foydalanish va ularni boshqarish imkoniyatini oshiradi. Umuman olganda, yerga egalik va foydalanish huquqlarining tartibini belgilaydi hamda turli shaxslar uchun bu huquqlarning qanday asosda berilishini tushuntiradi.

O'zbekiston Respublikasida yer uchastkalarini davlat organlariga va fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlariga doimiy foydalanishga berish tartibi haqida ma'lumot berilgan. Yer uchastkalari viloyat va Toshkent shahar hokimining qaroriga asosan, jamoat ehtiyojlari uchun taqdim etiladi.

O'zbekiston Respublikasi Yer kodeksida yerlarning asosiy maqsadiga ko'ra, quyidagi toifalarga bo'linishi ko'rsatilgan: shahar va posyolka qurilishiga mo'ljallangan yerlar, sanoat va transport maqsadlariga mo'ljallangan yerlar, tabiatni muhofaza qilish va sog'lomlashtirish maqsadidagi yerlar, tarixiy-madaniy ahamiyatga ega yerlar, o'rmon va suv fondi yerlari. Bularning har biri o'ziga xos vazifalarni bajaradi va jamiyat ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan.

Ko'p kvartirali uy joylashgan yer uchastkasi esa, agar uning mulkdorlari tomonidan boshqa tarzda egallamagan bo'lsa, davlat hokimiyati organlari tomonidan mulkdorlarga doimiy foydalanish huquqi asosida umumiy foydalanishga beriladi. Bu yer uchastkalaridan foydalanish huquqi davlat ro'yxatidan o'tkazilishi kerak, bu esa yerga bo'lgan huquqlarni rasmiylashtirish va shaffoflikni ta'minlash maqsadida amalga oshiriladi.

Umuman olganda, yer uchastkalarini taqdim etish jarayonini, ularning tasnifi va jamoat ehtiyojlariga xizmat qilishini tushuntiradi, shuningdek, mulkdorlar va davlat organlari o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soladi. Bu yer fondidan foydalanishning samarali va adolatli bo'lishini ta'minlashga qaratilgan muhim qonunchilik mexanizmlarini o'z ichiga oladi.

O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining XVI bo'limining 61-bobida yuridik shaxslardan olinadigan yer solig'i belgilangan bo'lib, ushbu soliq turi bo'yicha munosabatlarni tartibga soladi.

O'zbekiston Respublikasida yer uchastkalaridan foydalanish bilan bog'liq to'lovlar, xususan, yer solig'i va ijara to'lovlari haqida ma'lumot berilgan. Yer uchastkalaridan foydalanish uchun to'lovlar ikki asosiy shaklda amalga oshiriladi: yer solig'i va tuman (shahar) hokimi bilan tuzilgan ijara shartnomasi asosida to'lanadigan ijara to'lovi.

Ijara to'lovi yer solig'iga tenglashtiriladi, ya'ni ijara shartnomasi bo'yicha olingan yerlar uchun belgilangan to'lovlar yer solig'ini to'lashga o'xshash tartibda amalga oshiriladi. Yuridik shaxslar, mulk, egalik, foydalanish yoki ijara huquqlari asosida yer uchastkalaridan foydalanganliklari uchun soliq to'laydilar. Ular orasida O'zbekistonning norezidentlari ham bo'lib, ular ham yer solig'ini to'lovchilar sifatida e'tirof etiladi.

Agar ko'chmas mulk ijaraga berilsa, ijaraga beruvchi soliq to'lovchi hisoblanadi. Moliyaviy ijara (lizing) shartnomasi bo'yicha ko'chmas mulk obyektlarini ijaraga oluvchi shaxs esa soliq to'lovchi sifatida ko'riladi. Agar bir nechta yuridik shaxslar bir yer uchastkasidan foydalansa, har bir shaxs o'z ulushi uchun soliq to'lovchi deb e'tirof etiladi.

XULOSA.

O'zbekiston Respublikasida yer fondidan foydalanish va unga bog'liq qonunchilik asoslari keng ko'lamda ko'rib chiqilgan. Mamlakatda yerdan foydalanish

munosabatlarining normativ-huquqiy asoslari O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, Soliq kodeksi, Yer kodeksi va boshqa hujjatlardan iborat. Yer fondi foydalanish maqsadiga ko'ra to'rt asosiy toifaga bo'linadi: qishloq xo'jaligi, aholi punktlari, sanoat va transport, hamda tabiatni muhofaza qilish va tarixiy-madaniy ahamiyatga ega yerlar.

Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlar qishloq xo'jalik faoliyatlarini amalga oshirishga xizmat qiladi va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlaydi. Aholi punktlarining yerlari urbanizatsiya jarayonida muhim ahamiyatga ega bo'lib, yashash va ish joylarini rivojlantirishda zarurdir. Sanoat, transport va aloqa maqsadlariga mo'ljallangan yerlar iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Tabiatni muhofaza qilish va sog'lomlashtirish maqsadlariga mo'ljallangan yerlar esa ekologik muhofaza va rekreativ faoliyatlar uchun ajratilgan.

O'zbekiston Respublikasida yer fondidan foydalanish tartibini, soliq to'lovchilarni aniqlash jarayonini va bu jarayondagi huquqiy mexanizmlarni tushuntiradi. Bu yer resurslaridan samarali va adolatli foydalanishni ta'minlashga qaratilgan muhim qonunchilik va tartibotlarni o'z ichiga oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi.
2. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi.
3. O'zbekiston Respublikasi Yer kodeksi.
4. Bazarov V.B., Vanchikova S.P. Ekonomicheskaya Sistema mongolskoy imperii. Jurnal VLAST. 2015 g. № 6
5. Niyazmetov I.M. Soliq yukini optimallashtirish: nazariya, uslubiyat va amaliyot. Monografiya. – Toshkent: —Moliya, 2016.– 192 b.
6. Qodirjon o'g'li, T. B. (2024). SUV RESURSLARIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQ TA'SIRCHANLIGINI OSHIRISHNING AHAMIYATI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 37(1), 151-153.
7. Ogli, T. B. Q. (2021). XO'JALIK YURITUVCHI SUB'EKTLARNING TABIIY RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISHGA ERISHISHLARIDA SOLIQLARNING TA'SIRCHANLIGINI OSHIRISHNING AHAMIYATI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1(1), 246-250.
8. Turanboyev, B. (2024). O'ZBEKISTON FOND BOZORIDA AKSIYALAR SAVDOSINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI TAHLILI. Integration of Economy and Education in the 21st century, 2(2), 5-8.
9. Turanboyev, B. (2024). ILG'OR XORIJ TAJRIBASI ASOSIDA ELEKTRON TIJORAT FAOLIYATINI SOLIQQA TORTISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI. Integration of Economy and Education in the 21st century, 2(2), 1-4.
10. Boburjon Turanboyev Qodirjon o'g'li, & Mamasoliyev Javlonbek Ortiq o'g'li. (2023). MAMLAKAT YALPI ICHKI MAHSULOTIGA SOLIQ TURLARINING TA'SIRI. QO'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 9(9), 53–60.